Oude huisdeuren in de gouw Niftarlake.

In het Utrecht-nummer van „Leven en Werken" September jaargang 1941, onder redactie van Dr. Ozinga, schreef Ir. van Meurs een belangwekkend artikel over „Landelijke Stichtsche Bouwkunst van honderd jaar her". Het opstel gaat over het landelijke eigens, dat wij vinden in de bouwvormen van kleinere huisjes en woningen, welke als gemeenschappelijk uiterlijk kenmerk hebben het alzijdig en ruim overstekend dak met diepe schaduwwerking — al dan niet met rondlopende druiplijst oftewel overstekend over topgevels — en bijna altijd de daaronder aangebrachte schulp of tandlijst gemeen.

Ten voorbeeld zijn te noemen o.m. de tuinkoepel bij Leeuwenburg en Doornburgh onder Maarssen.

De schrijver betreurt het, dat de Monumentenlijst slechts werken van vóór 1800 omvat, en spreekt de hoop uit, dat desondanks het bestaande zoveel mogelijk voor het Utrechtse bewaard zal worden als typische bouwkundige vertegenwoordiging van de ingetogene en gereserveerde, maar zelfverzekerde geest, van het oude Sticht. Nu zijn er behalve bovengenoemde bouwwerken nog vele fragmenten, die klassieke vormen of Reminiscenties vertonen, en daarvan rekenen wij in de eerste plaats de huisdeuren uit de tijd van 1800 tot 1850. Het zijn de solide en deftig bewerkte meestal eikenhouten, en groen geschilderde deuren met klassieke omlijsting met kroonlijst, friezen, pilasters, architrafen, basementen en plinten met versierd bovenlicht, deurkalven en blokjes, blad- en cordon ornament. Deze ingangen scheppen een sterk accent in de gevel, geven een echte afsluiting, portiekvormig soms in tegenstelling met de hedendaagse deuringang, die door vensters of beglazing de ideeën van afsluiting eer afwijst, of min-

der benadert. In elk geval zijn en de omlijsting en de deuren zelf menigmaal een staaltje van echte houtbewerking, die aansluit bij de Lodewijk-stijlen. De klare en royale geest van het Empire werkt hier door, ook in fraaie verhouding en sierlijke afwerking. Men vindt in ons gewest wel niet die rijkversierde deuren van de Amsterdamse grachten, maar toch deuren, die in hun sobere rustige opzet gaarne nog de aandacht trekken van de voorbijgangers.

Nu mene men niet, dat deze deurtypen alleen in de Vechtstreek zijn bewaard, neen, men vindt ze ook elders in onze kuststadjes aan de Zuiderzee, als Elburg, Nijkerk, en de Friese stadjes, als Sloten, Balk enz., waar woningen uit het eind der 18e en begin der 19e eeuw intact bewaard zijn gebleven, en nog steeds een sieraad vormen, want overal hebben zij eenzelfde harmonische verhouding in de paneelvelden.

De zwikvullingen geven een voorname sierlijkheid, ook als het paneel, zoals hier en daar door een glasruit is vervangen bij latere verbouwing (Langegracht 15, Maarssen). Terwijl het paneelschild meestal met knop of koperen kijkluikje is versierd (Breedstraat, Maarssen), zijn zij wel veel gelijkend, maken zelfs daarom de indruk aan de lopende band vervaardigd te zijn. Toch zien wij aan allerlei bijzonderheden de adel van het ambacht uit die tijden. De datering is soms zeer moeilijk, want die oude vertrouwde manier bleef lang voortleven (pastorie Loenersloot 1820). De latere tijd maakte bij dezelfde constructie minder werk met de versiering, halve diamantkoppen en vormen (Langegracht 14 Maarssen, Voordijk 141 Abcoude en Kleiweg 105 Baambrugge). In Elburg waren nog die kerkdeuren in het jaar 1863 aan de kerk gemaakt. In Friesland zien wij de zwikvullingen uit dikke bloemmotieven gewerkt en ook het bovenlicht kloek en krachtig in plant-, vrucht- of bloemmotief gesneden. Ook aan kasten of kabinet zien wij deze paneelversiering.

Zoals reeds opgemerkt, werd zowel aan de vervaardiging alsook kunstzinnige uitvoering veel werk besteed. Het materiaal dat tot het geheel van deze deuren nodig, gebruikt werd, was over het algemeen, zoals vroeger gebruikelijk, massief, duurzaam eikenhout van de beste kwaliteit. Alvorens dit hout dan ook voor gebruik gereed was, onderging het een proces, dat absoluut nodig was, en vroeger ook meestal werd toegepast, om hout zo duurzaam mogelijk te maken.

Eerst werden de stammen jarenlang gewaterd, daarna gezaagd, en op latten, zonvrij door de natuur gedroogd.

De zijposten zijn verbonden door middel van pen en gat, waarbij de pen van het kalf door het gat in de zijposten doorliep, terwijl bovendien door deze pen aan de buitenkant der zijposten een spie werd aangebracht, die zorg droeg voor een hechte verbintenis.

De bovendorpel werd verbonden met de zijposten, ook door middel van pen en gat, terwijl bovendien een ronde pen, zogenaamde toogpen door pen en gat werd aangebracht, waardoor deze delen als het ware tot elkaar gewrongen werden.

De drempel was gewoonlijk van hardsteen. Ook het raamwerk der deuren werd verbonden door middel van pen en gat, en soms ook door zwaluwstaarten, zoals in Concordia te Maarssen. In de deuren werden 2 panelen verwerkt, waarbij het bovenpaneel langer werd dan het onderpaneel. Aan de panelen werd voor en achter een bossing geschaafd, waardoor dit paneel in de groef, dat in het raamwerk werd ingeschaafd, kon ingelaten worden.

Soms werden de deuren aan de achterkant ook nog opgeklamt met houtdelen, waardoor de deur wel zeer stevig werd.

De versiering der zijposten bestond daarin, de scherpe hoeken tot een kraallijst om te schaven, soms ook andere profielen, eveneens aan het deurkalf en bovendorpel.

Het deurkalf werd veelal versierd door reliefwerk aan te brengen, met o.a. planten-motief; bijv. ranken van laurierbladen, terwijl de bovendorpel versierd werd met de eenvoudige en toch zo mooie blokjesband. De deurpanelen werden op verschillende wijze versierd, meestal met ovale schilden, soms omlijst met ornamentale rand, soms werden de schilden en zwikken nog weer versierd met stralenbundels of bladvormen, zoals de deur van de pastorie Loenersloot op onze foto duidelijk laat zien. Hoe schoon van uitvoering vertoont zij zich aan ons oog. Maar ook zonder deze versiering, zijn deze deuren een lust voor het oog. Wat een harmonie en schoonheid en kunst wisten deze ambachtsmensen voort te brengen, zoals uit bijgaande reproducties duidelijk blijkt!

Ook het bovenlicht werd niet vergeten, fraaie figuren, soms rechthoekig, meestal met meetkundige figuren, soms met plant- of bloemornament geven aan het geheel een aangenaam cachet

(o.a. Voordijk Abcoude, Dorpstraat Baambrugge en Langegracht 14 Maarssen).

Het geheel werd opgewerkt met een ombouw, opzij met brede pilasters, van boven afgezet met brede architraaf lijst. In één woord de uitvoering van deze deuren is waard om bewaard te worden voor ons nageslacht.

Zo kan en mag het kunstminnend nageslacht met trots aanschouwen, wat in vroegere eeuwen door het scheppend genie der vaderen werd voortgebracht.

De foto's zijn van de Heer Walgering te Maarssen.

Maarssen. C. VAN DORP Jr.

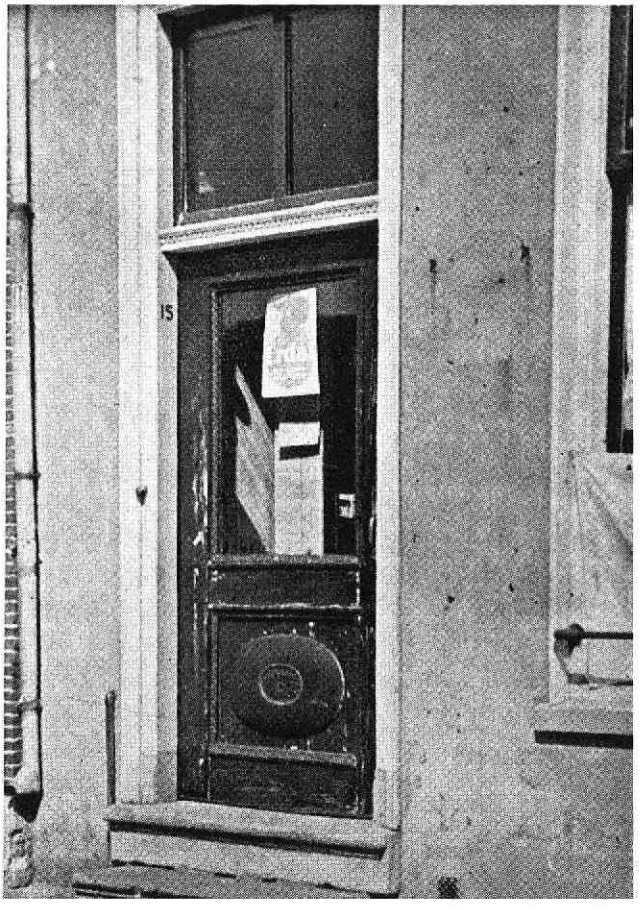

1. Langegracht 15 veranderd bij verbouwing.

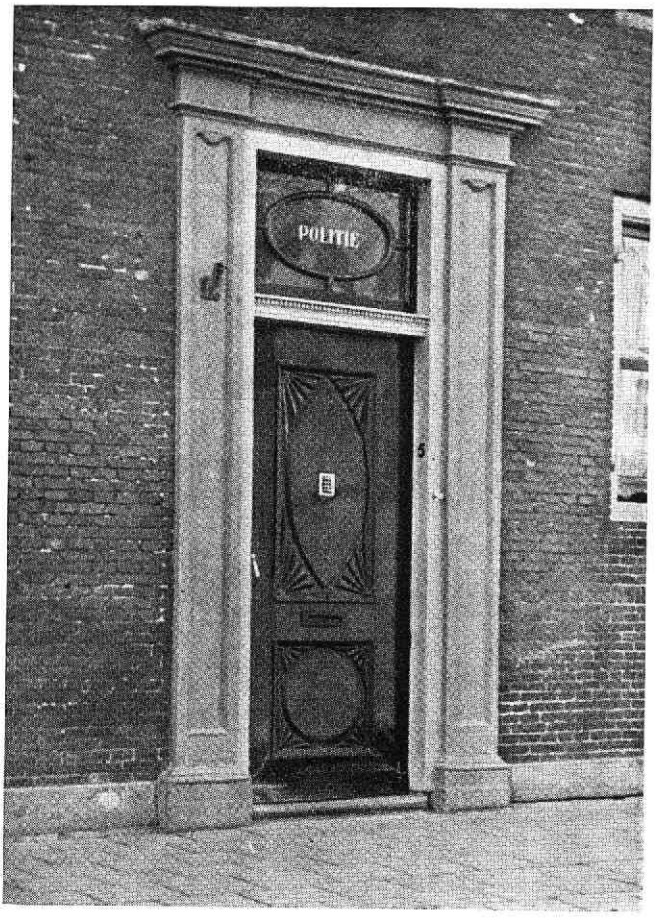

2. Breedstraat Maarssen; paneelschild met luikje.

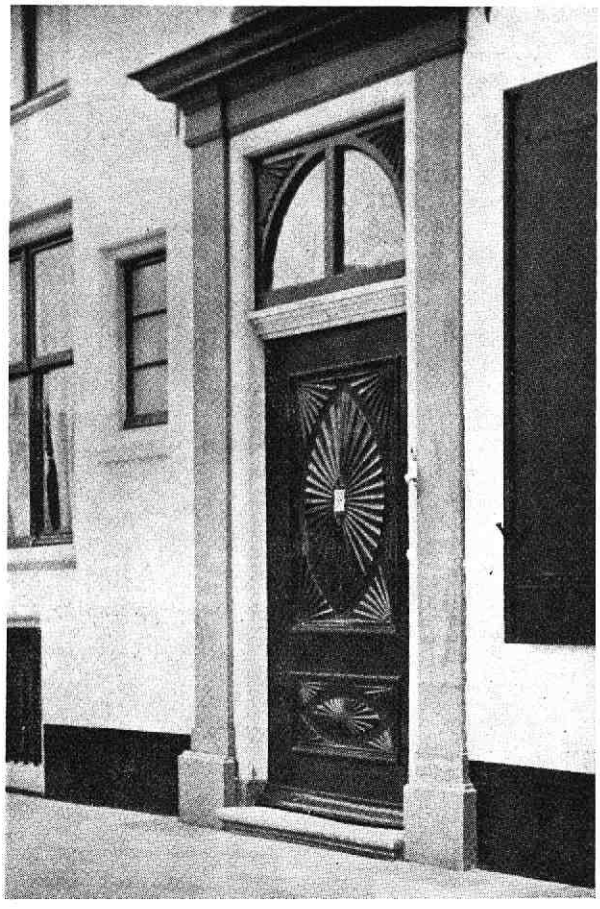

3. Pastorie Loenersloot; rijk versierd paneel.

4. Langegracht 14 Maarssen, eenvoudige type.

5. Voordijk 141 Abcoude. Latere vormen.

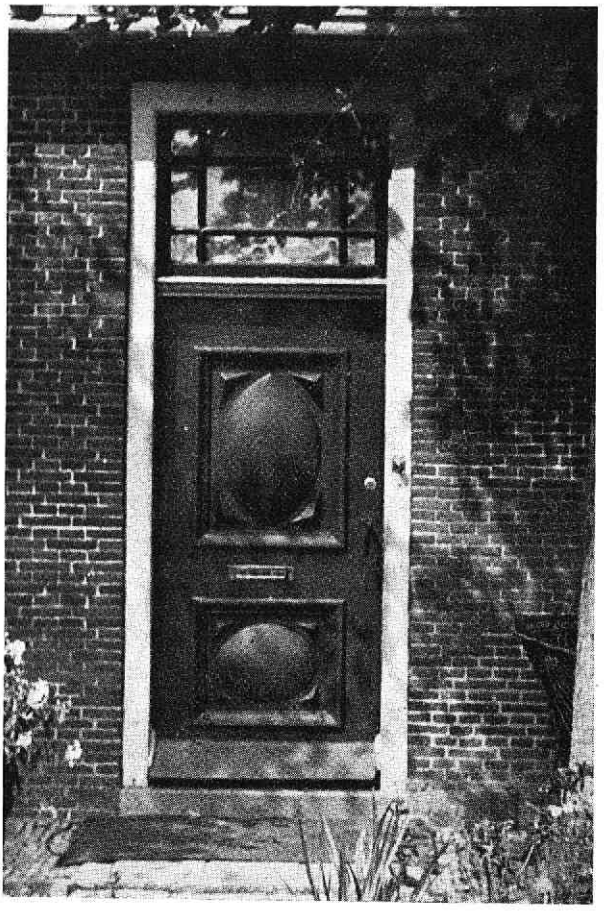

6. Baambrugge Kleiweg 105. Omlijst ovaal.

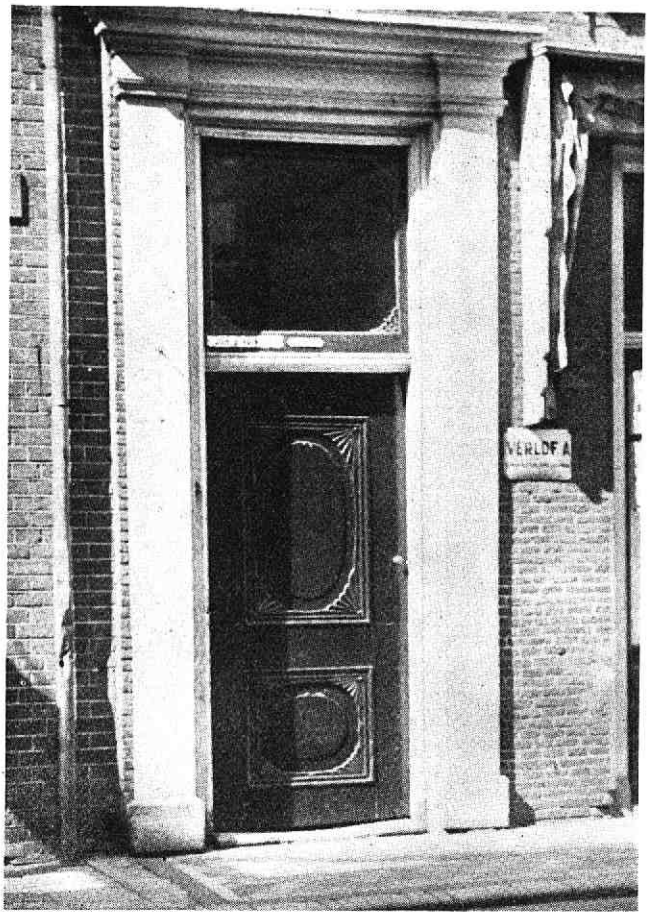

7. Concordia Maarssen. Paneel in raamwerk.

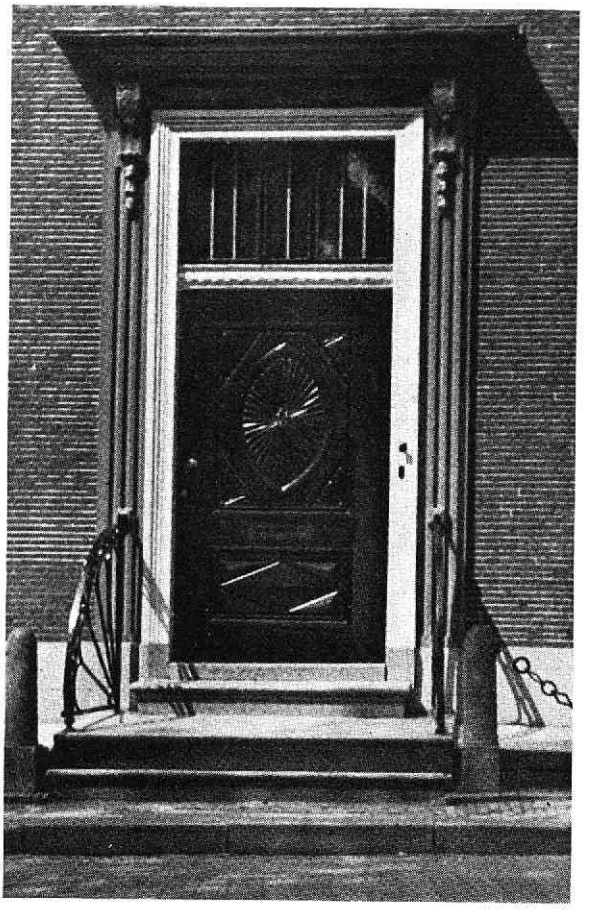

8. Abcoude Hoogstraat 20. Versierd deurkalf.

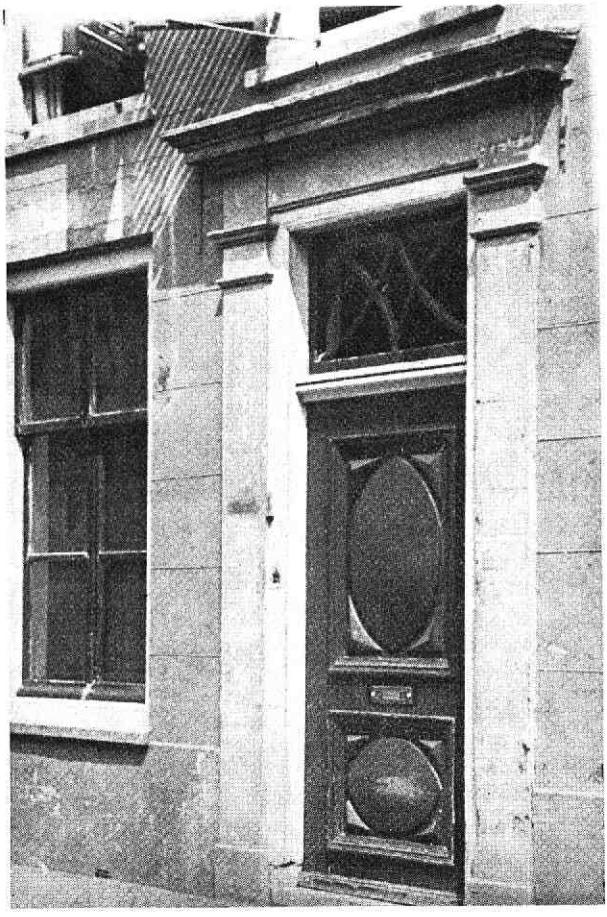

9. Baambrugge, Dorpstraat C59. Versierd bovenlicht.

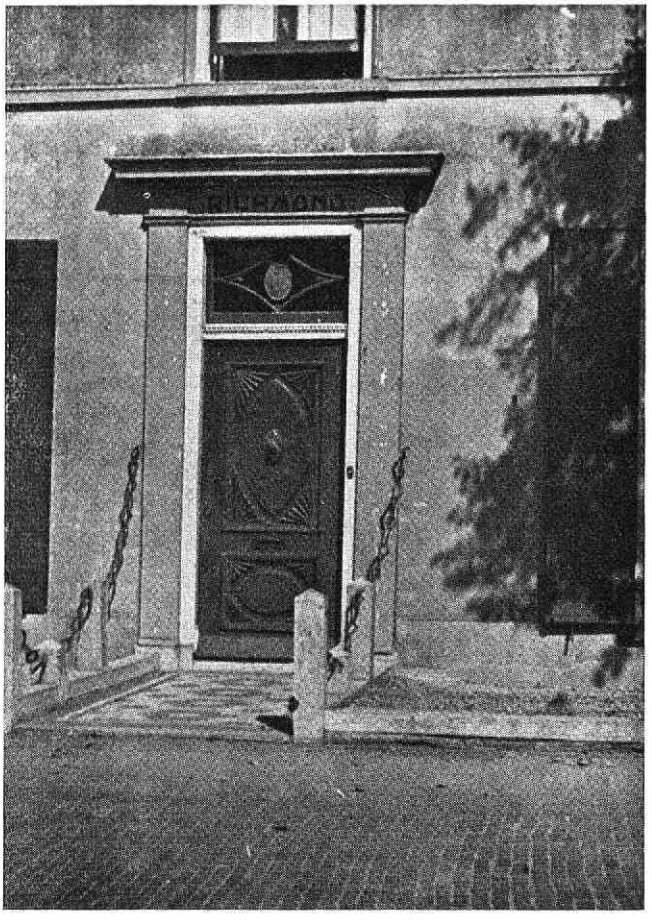

10. Richmond Maarssen. Bovenlicht en blokjesmotief.

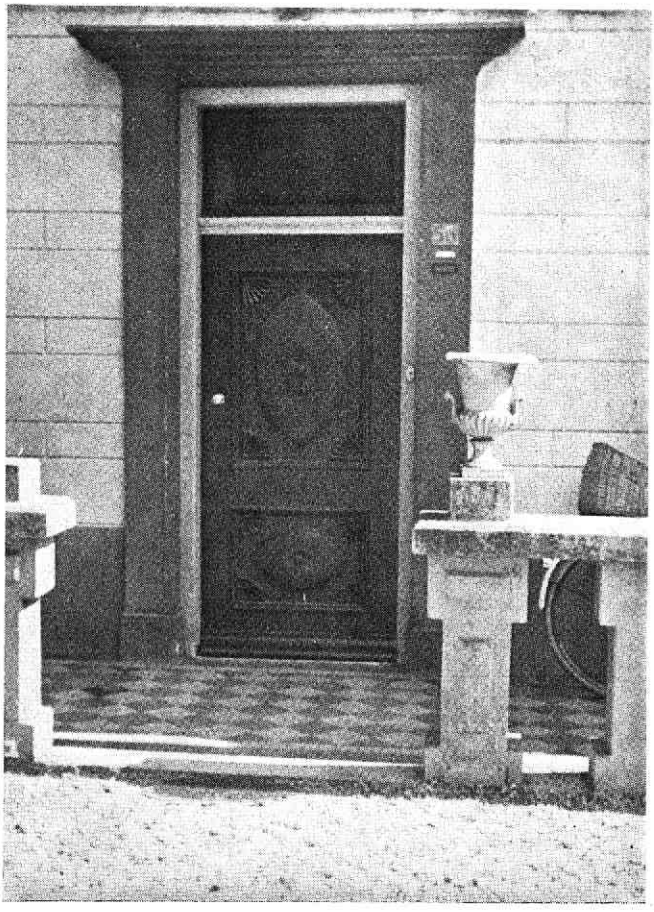

11. Solitude Maarssen. Fraaie verhouding.

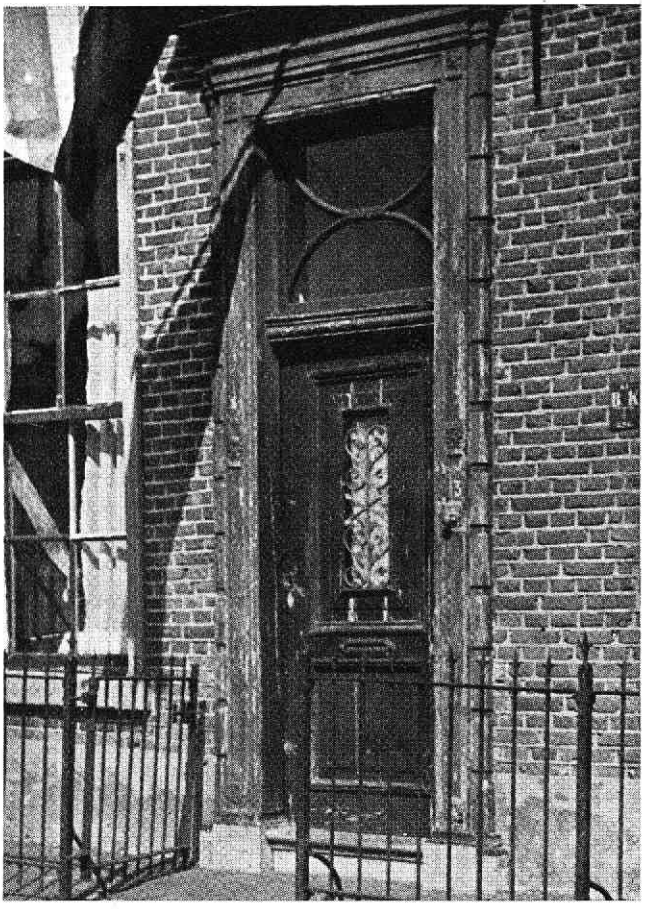

12. Langegracht 13 Maarssen. Oude omlijsting.

13. Zusterhuis Loenen. Monumentale deur met bovenlicht.

14. Kabinet ± 1800 particulier bezit (Abcoude).